

ПИТАЊА СУ ВАЖНИЈА ОД ОДГОВОРА*

Пред нама је нова књига Зорана Радисављевића, новинара, публицисте, есејисте и књижевника, књига која, *гроссо модо*, представља литерарно-поетички, па и друштвено-политички сажетак, поверења достојан *ресумé* стања ствари у свету духа српске културне историје и традиције. Могло би се рећи да је то, у ствари, нека врста компендијума, ризница стваралачких домета у хоризонту наше епохе, мишљења и одредења, путева и раскршћа, успона и падова, укуса и удеса, стечених категорија које обликују бит људског хабитуса. Нема сумње, њени акредитиви су неоспорни.

Веома је тешко, немогуће, једним погледом обухватити целу материју од преко педесет разговора артикулисаних у овој вредној књизи. Она, у извесном смислу, делује као извештај са фронта у којем се готово ништа не може свести на једну апстрактну формулу. Стога су сва *разноликост* интереса и идеја, диспаратних ставова, погледа и заблуда, дакако, једна од битних врлина књиге. Наравно, слобода мишљења је једина основа за развитак људског духа.

Реч је, дакле, о књизи интервјуа који се воде са жељом да се у разговору са неком особом посебно осветли неко питање или више питања ради информације или формирања мишљења читалаца. Радисављевић је, очито, добро знао да је значај интервјуа у његовој актуелности, а да се ова изражава и на тај начин што се код штампаног текста чува језичка аутентичност разговора. При томе, функција интервјуа је двострука: да нешто ново саопшти и да то протумачи онако како схвата интервјуисана личност. Као новинар – посредник између писаца и читаоца, Радисављевић је водио разговоре са већ афирмисаним ствараоцима различитих генерација с подручја књижевности и уметности, науке, етике и политике. Питајући у име читаоца, тражи одговоре који су релевантни за књижевно стваралаштво интервјуисане личности.

Радисављевић, несумњиво, уме да уђе у стварност, уме да нађе правог саговорника, уме да поставља питања, врло добро зна да суд укуса није пуко сазнање

* Зоран Хр. Радисављевић, *Лице испод маске*, Филип Вишњић – Београд 2012.

а да ипак није произвољан. Општи је утисак да сви његови саговорници трагају за таквом сликом света у коме нам је потребна сигурност да живимо са истином. Као да су несигурност, промене, немогућност давања одговора на основна питања која нам људски род и свемир постављају нешто тешко подношљиво. Сви су, на тај начин, актери у истој драми културног и политичког живота наше данашњице.

Сва та питања, којих је не мали број, књижевна, научна, политичка, етничка и поетичка, траже какве-такве одговоре. Јасно, била би то интелектуална дрскост очекивати потпуне и дефинитивне одговоре на њих. Уосталом, добро је познато да се у историји нашег мишљења одувек сматрало да је *постављање питања* меродавна ознака мишљења, и не без доброг разлога. И по старом Сократу питања су важнија од одговора. Поготово, ако је реч о онима која се односе на прве и последње ствари свега бивствујућег.

Стога бих, ако смем, сугерисао читаоцу да се најпре позабави питањима, рецимо, Чедомиру Попову или Драгославу Михајловићу па да се увери како је политичка Историја била стална претња која се надвила над вредностима културе и духа; да се, дакле, увери како Историја може бити вулгарна: не може увек најјачи да буде у праву. Или питањима из света песничке уметности: Миловану Данојлићу, Љубомиру Симовићу, Матији Бећковићу, Милосаву Тешићу и толиким другим, па да осети какав мemento за човека следи из песничког односа према свету, заправо да осети разлику између песничког и обичног виђења света, то да је књижевност одиста нешто битно, или није ништа; да се задатак праве књижевности не да ни замислити без жеље да се успостави дубока веза са читаоцем.

Додуше, ако је читаоц недовољно култивисан, слабо развијеног укуса и без ширег образовања, мораће увидети да је, у потреби да проникне у смисао, од свега тога веома мало схватио, да је његова интелигенција сувише конвенционално реаговала. Мораће, дакле, да читањем дође до спознаје да је поезија не мала привилегија, да је треба читати и читати; и не само песника с којима је Радисављевић разговарао, наравно; и да осети, да га изненади њихово поимање чуда поетске речи.

За тако нешто ова књига је веома добар путоказ: изворно упознаје читаоца с мишљењима и погледима песника, прозних писаца и критичара, о литерарном стваралаштву уопште, а посебно о њиховом властитом. Али и више, далеко више од

тога: гледајући из општег аспекта друштва и културе књига је, заједно са свим ауторовим саговорницима, нешто попут потенцијалног лавиринта креативних мишљења са врло јасним ознакама, али не и једино сигурног пута. Да будем јасан: сви саговорници, без Аријадниног конца, упорно траже само свој пут.

Док, на пример, Вито Марковић тврди да је „лепотом могуће дотући пролазност“, те да је „лепо крајњи циљ уметности“, Сретен Петровић истиче како модерна уметност разара естетику лепог сматрајући „лепо привидом“. Диспаратних погледа и појмова је напретек. Драган Колунџија пева како „смрт прелази у лепоту“, а сузе у „достојанство и понос“, док Љубомир Симовић мисли да живимо живот који „литературу превазилази у апсурду“. За Јовицу Аћина „свет је позив на пустоловину“. Ако је Бог умро, значи да је некад био жив. У његовом одсуству, како вели Жарко Команин, „све је дозвољено“. Милован Данојлић не мисли тако; уверава нас како нам се „Бог непрестано јавља, а ми га у гужви и трци не чујемо и не видимо“. А да нема Бога све би било једноставније, можда. Ернст Блох, знаменити филозоф, можда је добро приметио: Бога нема али ће га бити. За Даницу Басту слике су налик на Бетовенове симфоније, а сликање је, вели, њен бег у сопствени свет, њен спас. А Милосаву Тешићу, по свој прилици, није до шљивовице, него до шљиве као „фиктивног српског бренда“. Наравно, све су то песничка осећања. Увек је, дакле, реч о стварности која прекорачује уобичајене границе.

Све у свему: Само један наш корак ка апсолуту јасно открива не мале тешкоће с појмовима, изједначавање и приближавање супротности. Дакако, сви путеви воде у Рим. Стварност овога света је још једна загонетка коју Јов прихвата као такву; не тражећи објашњења, чека дијалог с Богом.

Читав проседе ове одличне књиге, која се чита с непристрасном пажњом, у ствари је хвале вредан дијалог са светом уметности, са науком и политиком. Саговорници су, чини ми се, стално узнемиреног духа; сви се, мање више, у једном слажу: да живот има вредност само када се ослања на непосредност и једноставност поимања света. Стално стоје пред новим видовима и проблемима слободе; знају да не могу бити једном заувек решени као, на пример, етички проблем у Сократовој филозофији. Сви интервјуисани песници најубедљивији су кад срећно стапају емотивност и непосредност са мисаоношћу и вештином прављења метафора.

Плени њихова преданост свом послу, готово до опсесије изражен њихов истраживачки интерес, њихова вера у лепоту живљења, стварања и опредељења. Сви су окренути интензитету Живота; припадају свом времену.

Ристо Тубић